

Aristofan: Ekonomska komedija. Politične komedije I. Prevod, komentar in spremne študije Maja Sunčič. Zbirka Dialog z antiko 14. Ljubljana: ISH, 2010. [341 strani.]

Po *Aharnjanih*, *Ptičih* in *Lizistrati* v prevodu Frana Bradača ter *Zborovalkah* v prevodu Marijana Tavčarja je prevajanje Aristofana v slovenščino skoraj za pol stoletja obstalo, v tretjem tisočletju pa se je spet zganiło: leta 2003 so v zbirki Kondor pri Mladinski knjigi izšle *Praznovalke tezmoforij* in *Žabe* v različici Andreje Inkret (v prevodu iste prevajalke bodo v bližnji prihodnosti izšle tudi *Ose* pri Celjski Mohorjevi družbi), leta 2006 pa pri Modrijanu še *Oblačice* Jelene Isak Kres. Našteti sta se v letu 2010 pridružili dve besedili, ki ju je prispevala dr. Maja Sunčič (Institutum studiorum humanitatis – ISH) pod skupnim naslovom *Ekonomska komedija*: to sta prvi slovenski prevod *Bogastva* (*Ploûtos*) in drugi prevod komedije *Ekklesiázousai*, ki jo je prvi poslovenil Tavčar kot *Zborovalke*, zdaj pa je dobila naslov *Parlamentarke*. V naslednjih letih naj bi ISH dokončno zapolnil vrzeli v prevodnem korpusu enajstih ohranjenih Aristofanovih dram, saj sta za objavo predvidena tudi prva prevoda *Miru* in *Vitezov* ter novi različici *Lizistrate* in *Ptičev*. Drame bodo izšle v skupno treh zvezkih pod krovnim naslovom *Politična komedija*, prvi zvezek te minizbirke pa nosi, kot rečeno, podnaslov *Ekonomska komedija*.

Pri sistematičnem zapolnjevanju belih lis se je Maja Sunčič, glavna

urednica ISH in predvidena prevajalka Aristofanovih dram, odločila za malce neobičajen pristop: kot pojasnjuje v uvodni besedi »Aristofan, učitelj demokracije« (*Ekonomska komedija*, 7–14), se je sklenila pomikati v času nazaj, torej od zadnjih dveh ohranjenih, že nekoliko depolitiziranih komedij *Bogastvo* in *Parlamentarke* proti tistim, ki so nastale na vrhuncu atenske demokracije in med peloponeškimi vojnami; njeni odločitvi je med drugim botrovala svetovna ekonomska kriza, ki je izbruhnila septembra 2008 in aktualizirala prav zadnji Aristofanovi deli. Dodajmo še, da utegneta biti ti komediji nekoliko bližji sodobnemu bralcu prav zaradi osredinjenosti na širšo družbeno-ekonomsko tematiko namesto na vsakdanjo atensko stvarnost, saj je komika, ki temelji na takojšnjem prepoznavanju konkretnih dogodkov in oseb, v drugem času in kraju hočeš nočeš bolj predmet študije kot pa spontane zabave.

Kot je v zbirki Dialog z antiko že tradicija, zavzema v tej izdaji – znanstveni monografiji, kot opredeljuje knjige iz Dialoga COBISS – spremni znanstveni aparat vsaj tako pomembno mesto kot prevod sam. Prevoda z obsežnimi končnimi opombami vred (stvarnimi, jezikovnimi, kulturološkimi) tako tvorita drugi del knjige (str. 109–323), medtem ko prvega sestavlja spremna študija »Aristofanov antropološki makrotekst« (str. 17–84) s krajšima dodatkom »Obscenost v komediji« (str. 85–100) in »Stare umazanke« (str. 101–107); slednji je na mestu zaradi – za komedijo netipične – pozorno-

sti, ki jo posvetita igri starejšim ženskam. Na koncu sta dodana še bibliografija in indeks.

V skladu s podnaslovom *Ekonomska komedija* se Sunčičeva v spremni študiji osredotoči na ekonomske vidike *Bogastva* in *Parlamentark*. Pojasni odnos med ljudstvom in komedijo, opredeli ekonomsko komedijo kot podzvrst politične komedije in oriše zgodovinsko ozadje obeh del, pri čemer se osredotoči na razloge, zakaj se je atenska komedija, sprva izrazito politično angažirana, tedaj že nekoliko depolitizirala in tako krenila v razvoju od stare komedije proti srednji, ki se je naposled iztekla v novo, povsem apolitično in intimistično: te razloge gre iskati v politični in spremljajoči ekonomski krizi, ki je pestila Atene po porazu in izgubi hegemonije v peloponeških vojnah. Tu moramo sicer brž pristaviti, da namigov na sočasne osebnosti vendarle ne manjka, kajti Aristofan še vedno rad mimogrede oplazi kakega sodobnika ali se sklicuje na aktualne dogodke; v *Bogastvu*, denimo, bi bil naslednji odlomek brez opomb povsem nerazumljiv, a celo teh strokovnjaki včasih kratkomalo ne morejo priskrbeti, ker ni na voljo dovolj podatkov: »KARION: Mar [Bogastvo] ne hrani tajske vojske v Korintu? / Mar ne bo Pamfil jokal zaradi njega? / HREMIL: In prodajalec igel skupaj s Pamfilom? / KARION: Mar Agirij ne prdi zaradi njega? / HREMIL: Mar Filepsij ne pripoveduje zgodbe zaradi tebe? / Mar ni zaveznitvo z Egipitom sklenjeno zaradi tebe? / Mar Laida ne ljubi Filonida zaradi tebe?« (v. 173—179, str. 233). Toda kot opozori

Sunčičeva, se je v letih med 392 in 388 pr. Kr., ko sta bili komediji *Parlamentarke* in *Bogastvo* uprizorjeni, zgodilo še marsikaj politično in ekonomsko pomembnega, o čemer molčita, tako da je ocena o depolitizaciji upravičena.

V obeh komedijah spodbuja komičnega protagonista k delovanju ekonomska problematika, vendar v vsaki z drugačnim rezultatom. V *Parlamentarkah* glavna junakinja Praksagora »težko prenaša[...] / vse težave mesta«, ki »si vedno izbira / slabe voditelje« (str. 123), zato sklene skupaj z drugimi Atenkami v moški preobleki že navsezgodaj zasedati skupščino, tako da bodo v večini, in z njihovo podporo doseči, da bo oblast uradno izročena ženskam. Ta misel je bila za tedanje atenske razmere po eni strani naravnost absurдна novotarija, po drugi strani pa – paradoksalno – pravzaprav vrnitev v mitično preteklost, zlato dobo izobilja, brezdelja in po grških predstavah tudi matriarhata. Praksagorin cilj je svojevrsten komunizem: ureditev, v kateri bo zasebna lastnina ukinjena in nihče ne bo niti reven niti bogat. Drugače od nje gre Hremilu, junaku *Bogastva*, za to, da bi obogateli vsi ali vsaj vsi poštenjaki. Toda obe ideji o ekonomski enakosti se celo v komičnem svetu izkažeta za neuresničljivi (tu potegne Sunčičeva vzporednico s socialističnim sistemom v nekdanji Jugoslaviji), saj jima nasprotuje človeška narava; v *Bogastvu* nastopi kot stvarna kritičarka takšne utopije poosebljena Revščina, ki opozori, da bi njena uresničitev prinesla s seboj ukinitve dela in s tem splošno bedo.

Ekonomska komedija tako ne more ponuditi učinkovite rešitve, ampak samo smeh kot ventil, preden se občinstvo vrne v resnično življenje.

S študijsko naravnostjo izda je se ujemata tudi prevoda v prostem verzu, ki stremita bolj k osvetlitvi kot k avtonomni prepesnitvi izvirnika. Ali, bolje: kljub živemu in sočnemu jeziku kulturnospecifične prvine praviloma niso podomačene, temveč so kljub današnjemu potujitvenemu učinku ohranjene in nato razložene v opombah; v 943. verzu *Parlamentark*, denimo, prevajalka ohrani izvirni idiom, »[t]o ni kot v Harikseninih časih« (str. 175), in nato pojasni njegov pomen in verjetni izvor. Takšen pristop seveda ni namenjen gledališki izvedbi za širše občinstvo, je pa idealen za preučevalce Aristofana. Sicer je jezik, kot smo omenili, zelo idiomatičen: v njem najdemo vse od pogostih vulgarizmov do stripovskih medmetov, kot je »šmrc šmrc« za smrkanje (*Bogastvo*, v. 852,

str. 276) ali »voh voh voh« za glasno vohljanje (nav. delo, v. 895, str. 279). Svojevrsten problem je predstavljal prevod naslova *Plóutos*, saj z njim ni mišljeno abstraktno bogastvo, ampak bog bogastva, ki je moškega (ne srednjega) spola. Seveda se je ponujala možnost, da bi prevajalka ohranila izvirno besedo »Plutos«, vendar se ni odločila zanj – najverjetneje zato, ker bi prvotno zgovorni naslov s tem postal povprečnemu bralcu nerazumljiv. Tako se je odločila za prevedek »Bogastvo«, ki pa ga sklanja kot moški samostalnik: »Možje, moj gospodar / je s seboj pripeljal Bogastva, da vas naredi bogate« (v. 284–285, str. 240); to najprej deluje presenetljivo, sčasoma pa se na paradigmo tipa »Branko« navadimo. Vsekakor sta obe komediji v slovenščini začinjeno in pristno zabavno branje ne le po zaslugi izvirnika, ampak tudi prevoda.

Nada Grošelj